

ELS FRAGMENTS DEL SACRAMENTARI DE SANT BOI DE LLUÇANÈS

(Vic, Bib. Espisc., Frag. I/6)

per MIQUEL DELS SANTS GROS

La comparació dels sacramentaris gregorians anomenats mixtos pel fet de portar incorporats molts elements dels antics sacramentaris gelsians, principalment a través del *Suplement d'Aniana*, amb els sacramentaris del segle XII permet veure fàcilment que des de mitjan segle XI fins a mitjan segle XII, aquest llibre litúrgic sacerdotal d'altar sofrí una profunda remodelació. Aquests canvis no solament afecten el caràcter extern del volum, com són el format, molt més reduït en els exemplars del segle XII, i, com és lògic, el tipus de lletra i de decoració d'uns i uns altres, sinó també la seva composició interna.

Entre aquests últims canvis cal assenyalar la separació radical de les misses del temporal i les del santoral, les quals, seguides de les misses del comú i de les misses votives, gairebé formen una segona part del volum. En l'ordre de la missa desapareixen moltes de les antigues apologies sacerdotals, i deixen només les imprescindibles, amb tendència a fixar un ordre propi de cada església catedral i monàstica. En el cànon, a més, s'eliminen alguns mementos que s'hi havien introduït en època carolíngia, s'hi fan petits retocs de tipus textual, i s'hi suprimeixen progressivament els sants locals introduïts en el «Communicantes» i en el «Nobis quoque peccatoribus» després dels sants romans que ja figuraven en l'antic sacramentari gregorià. Hi ha també una forta reducció dels prefacis de la missa, d'acord amb la falsa decretal del papa Pelagi II († 590) publicada per Burchard de Worms, que només permet d'usar uns nou textos propis a més del prefaci comú que precedeix el cànon.¹ A més també s'hi observa una reducció de les misses votives d'origen carolíngi, tot i que se salven d'aquesta simplificació les misses de difunts necessàries per a les celebracions exequials i les seves successives commemoracions.

1. Burchard va ser bisbe de Worms en els anys 1000-1025, època en què va escriure el seu *Decretum*. El text es troba a BURCHARDI EPISC., *Decretorum libri XX*, llib. 3, cap. 69. Cf. PL 140/687-688. La separació dels ordres dels sagraments i dels sacramentals dels textos de la missa del sacramentari, que formen un volum a part, abans anomenat *ordinari* i ara *ritual*, sembla ja de mitjan segle XII. El primer cas datat, en la meitat sud de l'actual França, és el *Ritual d'Albi*, escrit per Sicard, canonge de la catedral de Santa Cecília en els anys 1149-1156. Cf. M. S. GROS, «L'antic 'Ordo nubentium' gal·licà i les seves adaptacions romano-franques d'època carolíngia», *Revista Catalana de Teologia*, núm. 29 (2004), p. 80 i nota 25.

cions en bé dels benefactors de l'església per a la qual ha estat compilat l'exemplar.

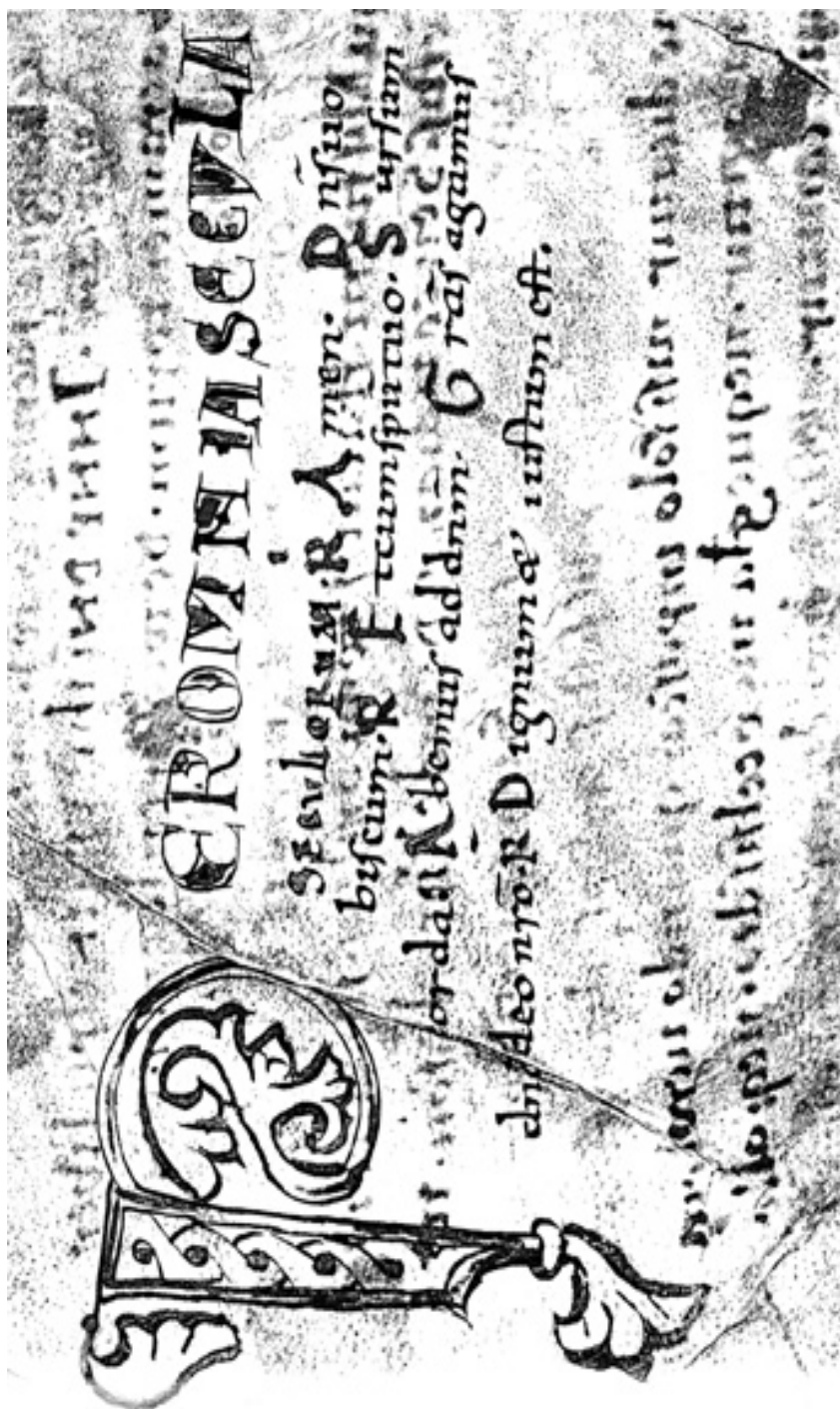
Globalment, es pot dir que sembla com si s'intentés d'adequar els sacramentaris locals als de les esglésies romanes partint de la base que els sacramentaris en ús a la cúria papal eren hereus directes de l'antic sacramentari gregorià. La mateixa insistència del papa Gregori VII en fer substituir l'antiga litúrgia hispana de la resta de la Península pels ritus propis de la ciutat papal pot haver influït en la creació d'aquesta mentalitat. Això, però, no passa de ser una interpretació del fet, perquè ni des de Roma, especialment a través dels cardenals legats que actuaren a les nostres esglésies, ni des de les esglésies catalanes, consta documentalment cap intent de reforma dels llibres litúrgics en el sentit anteriorment expressat.² Aquesta influència, si existí, més aviat cal atribuir-la al prestigi que la seu apostòlica llavors havia anat adquirint entre els nostres eclesiàstics com a conseqüència de les idees de la reforma gregoriana de l'últim terç del segle XI.

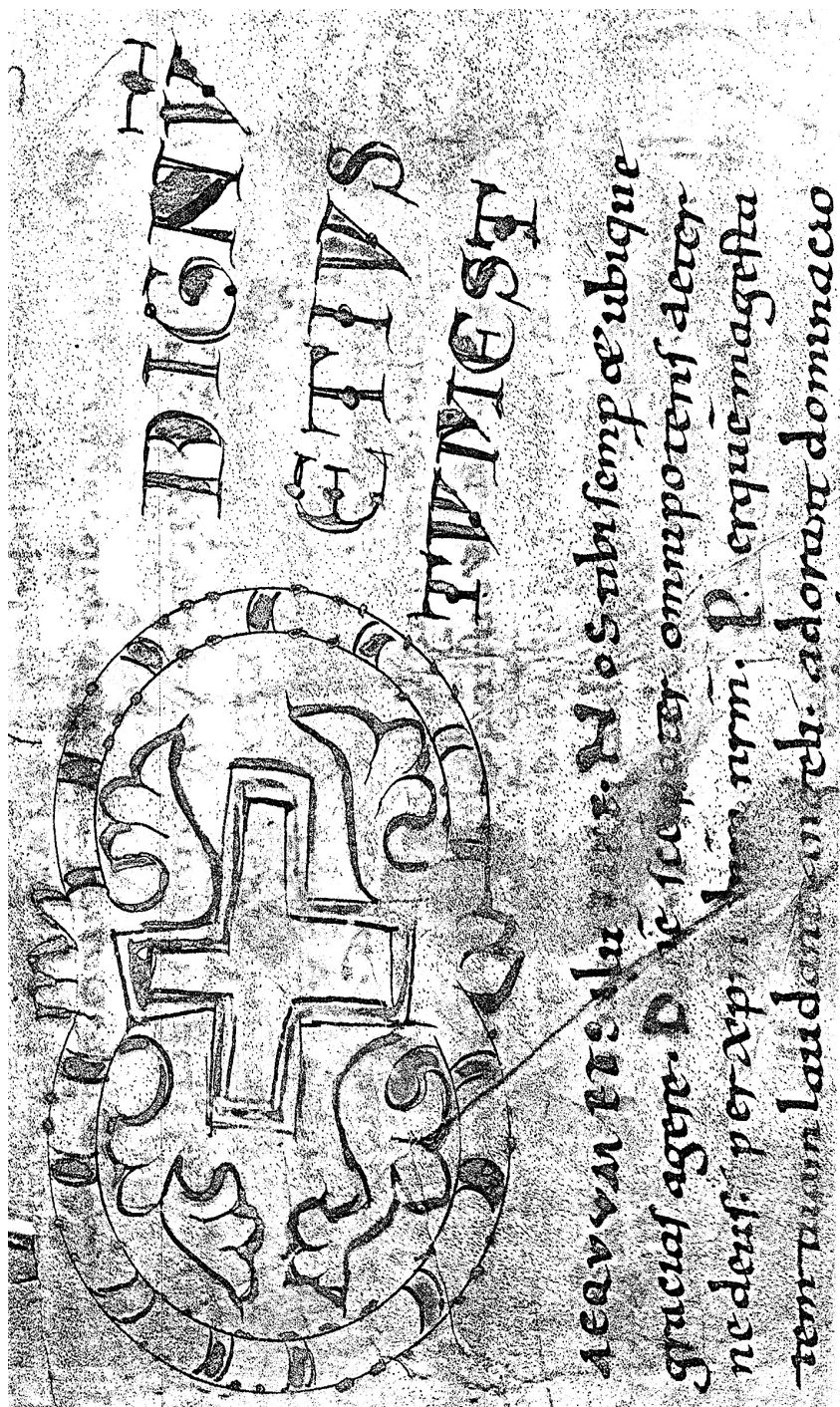
Alguns dels canvis anteriorment descrits queden gràficament registrats en els fragments del sacramentari procedents dels relligats de l'arxiu parroquial de Sant Boi de Lluçanès, a la comarca homònima, a uns vint-i-cinc quilòmetres al nord-oest de la ciutat de Vic. Com que les parròquies rurals no podien pas canviar fàcilment els seus llibres litúrgics a causa de l'elevat cost de confecció, un clergue, possiblement a la mateixa parròquia, al segon quart del segle XII, optà per continuar fent servir l'antic sacramentari del segle X, posant-lo al dia amb les esmenes corresponents. No devia pas ser l'únic cas en què es prengué aquesta solució, però aquest, segons sembla, és l'únic testimoni que en tenim, i en això rau la importància dels fragments que ací publicuem.

DESCRIPCIÓ DEL MANUSCRIT

Del volum, que com a mínim devia tenir entorn d'uns cent cinquanta folis, ara només se'n conserven divuit, disposats en nou bifolis, molts d'aquests força retallats. El pergami és molt rústec i irregular, cosa que va fer que la tinta de vegades s'escampés. No es tracta, doncs, de cap manuscrit de luxe, sinó més aviat d'un exemplar força senzill com la majoria dels creats per a ús de les parròquies rurals en els segles IX-XI. L'únic bifoli que ha conservat les mides primitives, amb els seus marges originals íntegres, és el format pels folis 2-3. Gràcies a aquest sabem que els folis feien 33 cm × 23 cm. El ratllat és fet a punta seca sobre la cara del pèl, i els bifolis anaven agrupats així: <><>|<><>, segons pot deduir-se del primer quadern, del qual s'han conservat els dos bifolis més inte-

2. Sobre la reforma gregoriana a Catalunya, vegeu P. KEHR, *El papat i el Principat de Catalunya fins a la unió amb Aragó*, Barcelona, 1931.

cū famulo tuo. papa nro. acque regem
 & pontifice nro. & omnibus ordo
^{antistite nro}
 catholice & aptice. fidei cultoribus.
Memento mei queso dne. & miserere
 lebranda sacrificia. semp inueni
 si recedo tamen uereor. de inobediencia
 tu. Proquare ego pietate paterna. ad
 uultu. ut cordis mei interiora purgari
 cor. Licet enim culpabilis existo. mea tibi
 tibi sunt misteria cōsecrata. papa nro
Memento dne fmitoꝝ fmitoꝝ que tu
 familiarū cōsanguineoꝝ. benefac
 ut pro quibus orare et creui. ut debitor
 circa adstancui. qorū ubi fides cognit
^{atq; oīum fideliū xpianoz}
 uocio. pro quibus tibi offerimus. ut qui
 per sacrificiū laudis prose suis que om
 one animarū suarū. pro spe salutis. a
 us sue. tibi reddunt uocia sua. eterno
 uero. ad **C**omunicantes. & memoria

riors, actualment folis 1-4. Alguns folis encara conserven, en els marges laterals, els petits forats previs al traçat del ratllat. Per la part conservada del volum no consta si els quaderns anaven numerats o portaven reclams per a poder-los ordenar fàcilment.

La lletra és de la segona meitat del segle x, força arrodonida, encara que moltes vegades deformada, principalment per la baixa qualitat del pergamí, que n'ha permès la desfiguració. És disposada en una sola columna de vint-i-icinc línies que ocupen 24 cm × 16,5 cm. Fa 0,3 cm d'alçada en els textos sacerdotals i en les rúbriques, mentre que, en el de les antífores de l'ordre d'enterrament del foli 18v només té 0,2 cm. És obra d'una mà no molt experta que segurament es dedicava més a escriure documents que manuscrits. La tinta és de color marró fosc, i les rúbriques són en vermell, generalment oxidat per la humitat que ha sofert. Les caplletres secundàries són, alternant, en color marró fosc i en vermell. Al cànon de la missa destaquen tres grans inicials fetes també en color marró fosc i en vermell, amb decoració de tipus floral dins la tradició carolíngia que ja presagia les caplletres dels primers manuscrits del canonge Esmemir Quintilià escrits en el segon quart del segle xi, en concret en el sacramentari que per obra del bisbe Oliba, l'any 1038, va escriure per a la consagració de la catedral romànica de Vic.³ Són la P del «Per omnia secula seculorum» del foli 2, el signe VD del «Vere dignum et iustum» del foli 3 i la T del «Te igitur» del foli 4v. Semblen d'una altra mà quelcom més dotada i experta que la de la lletra del manuscrit. Algunes inicials majors del manuscrit deuriem quedar sense dibuixar, perquè la gran O del foli 12, també en marró fosc i en vermell, és un afegit molt poc reeixit, i més aviat barroer. En els marges conserva encara la preinscripció d'algunes rúbriques.

Els afegitons i les esmenes del cànon de la missa, dels quals ja hem parlat, i la còpia dels ritus inicials de l'ordre catalanonarbonès del baptisme copiats en els marges dels folis 9v-10v, ja són en lletra del segon quart del segle xii, i sembla que són de dues mans diferents.

Al foli 15v, que inicialment havia quedat en blanc per la transparència que presenta, alguns anys després d'escriure el volum, segurament ja al final del segle x, s'hi copià el text de les «Benedictiones» del final de les lectures de les misses dels dissabtes de tèmposes. La seva lletra és la pròpia dels documents coetanis, i porta notació neumàtica catalana sense línies ni claus ni guió final.⁴

El contingut de la part conservada del sacramentari és aquest:

3. J. GUDIOL, *Catàleg dels llibres manuscrits anteriors al segle xviii del Museu Episcopal de Vic*, Barcelona, 1934, p. 66-68 i figura 11; A. OLIVAR, *El Sacramentario de Vic*, Madrid-Barcelona, 1953, làmines col·locades entre les pàgines civ-cv de la introducció.
4. J. GARRIGOSA, *Els manuscrits musicals a Catalunya fins al segle xii*, Lleida, 2003, p. 244-245 i 327-328.

- f. 1- 4: Són els bifolis 3r i 4rt de l'interior del quadern. Contenen part de l'ordre de la missa i el cànon fins a la consagració del calze.
- f. 5- 6: És el bifoli 4rt de l'interior del quadern. Conté les misses de les fèries 4a, 5a, 6a i del dissabte «in XII leccionibus» de la primera setmana de quaresma, i l'inici de la missa del diumenge segon.
- f. 7- 8: És el bifoli 2n de l'interior del quadern. Conté les misses de les fèries 3a, 4a i 5a de la tercera setmana de quaresma, la fèria 6a i el dissabte de la quarta setmana, i l'inici de la missa del Diumenge de Passió.
- f. 9-10: És el 4rt bifoli de l'interior del quadern. Conté part dels textos de la vetlla de pasqua i les oracions d'entrada al catecumenat, la benedicció i imposició de la sal i l'inici dels exorcismes prebaptismals. Als marges dels folis 9v-10v, conté també, com hem dit, l'inici de l'ordre catalanonarbonès del baptisme afegit al segon quart del segle XII.
- f. 11-12: És el 3r bifoli de l'interior del quadern. Conté part del santoral del mes de gener.
- f. 13-14: És el segon bifoli de l'interior del quadern. Conté part del comú de sants.
- f. 15-16: És el 4rt bifoli de l'interior del quadern. Conté les «Orationes pro peccatis» i, al foli 15v, l'afegitó de les «Benedictiones» anteriorment esmentat.
- f. 17-18: És el bifoli 2n del quadern. Conté part de les «Orationes vespertinales seu matutinales», les oracions «Ad primam» i «Ad terciam», i part de l'«Ordo infirmi ad finem deducti».

DATAció I ESCRIPTORI

Com que no hem sabut identificar, en la rica documentació original conservada als arxius osonencs, cap document escrit per la mateixa mà, es fa difícil datar amb precisió aquests fragments en el marc de la segona meitat del segle X. Tenint, però, present l'estil i la tècnica de les tres grans inicials del cànon, anteriorment esmentades, sembla lògic col·locar-los en l'últim quart del mateix segle, a prop de l'any 1000. En canvi, creiem que no hi ha cap dificultat a considerar-los obra de l'escriptori de la catedral de Vic, entenent aquest com el conjunt de clergues que, entorn de la catedral de Sant Pere, segurament en les seves cases particulars, es dedicaven a copiar manuscrits per a ús de la catedral i de les esglésies del bisbat. Cal excloure que hagués estat escrit a la mateixa parròquia d'on procedeix, hipòtesi que podria ser avalada per la deficient qualitat del pergami i de la lletra, perquè les caplletres esmentades del cànon, malgrat tot, semblen obra d'un cal·lígraf acostumat a fer-ne.

L'ORDRE DE LA MISSA —N. 1-14 i 17-18—

La part conservada del sacramentari s'inicia amb dues oracions preparatòries del sacerdot —n.1-2—, ja conegudes perquè figuren en el pontifical de Roda d'Isàvena. Abans, en els dos folis que manquen segurament tenien les oracions del revestiment dels ornaments sacerdotals i alguna altra apologia prèvia a l'inici de la celebració eucarística. Després segueix la benedicció del diaca abans de proclamar l'evangeli —n. 3-5—, la benedicció de l'encens —n. 6— i una oració pel moment d'estendre els corporals sobre l'altar —n. 7—, que no hem sabut identificar en les fonts consultades. De fet, és una secreta de tipus romà simplificada que, amb variants, també es troba en el sacramentari de Sant Iscle d'Empordà —n. 15.⁵

Segueixen les oracions de l'ofertori del pa i del vi —n. 8-14—. Són dues peces per a l'oferiment del pa, dues per a l'oferiment del vi, dues altres per a insistir en el tema de l'oferiment, que cal dir després del cant de l'ofertori, i la tradicional admonició «Obsecro vos fratres» dirigida al poble a fi que pregui perquè l'ofrena sigui acceptada per Déu, i que, de fet, substitueix l'antiga fórmula hispanogal·licana d'inici dels díptics.⁶ Les primeres fórmules de l'oferiment del pa i del vi i la primera de les dues que insisteixen en el tema de l'oferiment, així com la «Obsecro vos fratres», ja són conegudes per altres fonts catalanonarboneses, mentre que els altres textos —n. 9, 11 i 13— semblen inèdits, encara que en les idees i el vocabulari són molt semblants a altres fórmules normals en sacramentaris d'aquesta mateixa època.

Les dues oracions que el sacerdot ha de recitar durant el cant del «Sanctus» —n. 17-18—, ja són conegudes per altres fonts catalanes. Els fragments no han conservat les apologies que devien acompanyar els ritus de la fracció, de l'òscul de pau i de la comunió, però, d'acord amb el que hem vist fins aquí, no devien pas ser molt diferents de les dels sacramentaris coetanis conservats.

EL CÀNON DE LA MISSA —N. 15-16 i 19-26—

És el del Sacramentari Gregorià en la versió dels exemplars d'època carolíngia. Va precedit del títol i de la mateixa rúbrica prèvia que explica l'ordre de la celebració eucarística —n. 15. En el títol manca l'incís que es troba en altres manuscrits i impresos catalans recordant que l'autèntic creador del sacramentari hauria estat el papa Gelasi, mentre que el papa Gregori només l'hauria esmenat i reduït. Potser l'interès en tenir

5. M. S. GROS, «El Sacramentari gironí de Sant Iscle d'Empordà», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, núm. 11 (2003), p. 83.
6. Sobre aquesta fórmula, vegeu M. S. GROS, «Entorn de l'anomenada 'Oratio admonitionis' hispana», *Revista Catalana de Teologia*, núm. 28 (2003), p. 213-222.

l'autèntic Sacramentari Gregorià hauria obligat a fer aquest canvi, ja gairebé un segle abans de la reforma gregoriana.⁷ Això, però, no passa de ser una hipòtesi.

En el «Te igitur» —n. 19—, al segle XII, hom va fer aquestes esmenes: supressió del «atque rege nostro» i substitució del «pontifice nostro» pel «antistite nostro». Després se suprimí el «Memento mei queso» —n. 20—, mentre que en el segon memento —n. 21—, en suprimir la frase «familiarium, consanguineorum, benefactorum, vel pro quibus orare decrevi vel debitor sum», que no és gregoriana, se substitueix per l'afegitó «atque omnium fidelium christianorum», que tampoc figura en el sacramentari gregorià. Al final també s'afegí l'«Amen».

Simultàniament, en el «Communicantes» —n. 22— foren suprimites aquests noms: «Ylarii, Martini, Augustini, Gregorii, Geronimi, Benedicti», normals en molts sacramentaris d'època carolíngica. Al final també s'afegí l'«eundem» i l'«Amen». La presència de l'abat fundador de Montecassino en la llista no necessàriament permet suggerir que el model del sacramentari s'hagi de cercar en ambients monàstics, perquè sant Benet, des del moment de la reforma monàstica promoguda pel seu homònim Benet d'Aniana, portada a terme entorn de l'any 800, gaudí de gran fama en tota la Narbonesa, i l'arquebisbe Nebridi de Narbona, que en aquests mateixos anys hi introduí la litúrgia romanofranca, era company íntim de Benet d'Aniana i havia estat el fundador de l'abadia benedictina de la Grassa.

En el «Quam oblationem» previ a la consagració també hom va fer canvis en el segle XII. S'hi va afegir el mot «omnipotens», que no figura en el sacramentari gregorià, i el «dei» de gairebé el final. Aquest mot sí que és gregorià, i potser mancava al nostre exemplar per oblit del copista. En els textos de la consagració del pa i del vi —n. 25-26— només es transformà el «postquam» en «posteaquam» del text de la consagració del vi, d'acord amb el sacramentari gregorià esmentat. Aquí acaba la part conservada del cànon, i això ens impedeix de saber quins altres canvis s'hi van fer al segle XII.

MISSES DEL TEMPS DE QUARESMA —N. 27-69—

D'aquesta part del sacramentari s'ha conservat part d'aquestes misses: les de les fèries 4a, 5a, 6a i del dissabte «in XII leccionibus» de la primera setmana, l'inici de la missa del diumenge segon, les misses de les fèries 3a, 4a i 5a de la tercera setmana, la fèria 6a i el dissabte de la quarta setmana, i l'inici de la missa del Diumenge de Passió. No és molt, però és suficient per a poder veure que aquesta part de l'any litúrgic se-

7. Sobre aquest títol, vegeu M. S. GROS, «La liturgie narbonnaise témoin d'un changement rapide de rites liturgiques», *Liturgie de l'église particulière et liturgie de l'église universelle*, Roma, 1975, p. 140-141.

gueix molt fidelment el Sacramentari Gregorià. Les misses, però, ja porten incorporats, al seu lloc corresponent, els prefacis que Benet d'Aniana col·locà en un *libellus* especial després del seu cèlebre suplement. A més, al final, les misses compten, excepte les del dissabte i la del divendres de la quarta setmana, amb oracions per a les vespres. Aquests textos són trets d'altres seccions del mateix Sacramentari Gregorià, especialment de les «Orationes pro peccatis» —SGre 840-875— i de les «Orationes cottidianas» —SGre 876-934. Algunes, però, són d'origen gelasià perquè figuren en el Sacramentari de Gellona. Són les peces n. 51 i 56. Som, doncs, davant d'un sacramentari gregorià mixt o amplificat amb elements del suplement de Benet d'Aniana i dels antics sacramentaris gelasians anomenats *del segle VIII*.

LA VETLLA DE PASQUA I ELS RITUS BAPTISMALS —N. 70-99—

Aquesta part del sacramentari comença amb l'oració de després de la quarta lectura de la vetlla de pasqua, i segueix molt fidelment l'ordre de les dotze lectures i oracions tal com es troba en el suplement compost per Benet d'Aniana. L'única variant que s'hi observa és que al final de la vetlla s'ha suprimit l'oració que correspon al text de la lectura del Llibre de Daniel —SGre 1047—, i se l'ha substituït per l'oració següent, que calia dir després del cant del salm 41.

Després vénen les tres oracions previstes en el suplement esmentat per al ritu d'entrada al catecumenat —n. 92-94—, seguides de la benedicció de la sal, la seva imposició en la boca de l'infant i l'oració conclusiva del ritu —n. 95, 97-98—, i l'inici del primer dels exorcismes prebaptismals —n. 99—, tot això també tret del suplement citat.

Al segon quart del segle XII, en voler completar el ritu baptismal, s'hi afegiren les primeres rúbriques de l'ordre baptismal catalanonarbonès, propi de les nostres esglésies, creat a Narbona entorn de l'any 800, en substituir els antics ritus hispànics pels de la tradició litúrgica romano-franca⁸ —n. 87-81. Les copiaren als marges inferiors dels folis 9v-10, i contenen l'interrogatori inicial en el qual el candidat demana la fe, la triple insuflació, amb la fórmula «Recede inmunde spiritus», el ritu de l'«Effeta», la signació del front i del pit del batejand, amb la fórmula «Accipe signum crucis», i la indicació que després ja s'ha de dir la primera de les oracions d'entrada al catecumenat, amb la rúbrica «*Oracio ut supra aspice*», referida al text «Omnipotens sempiterne deus» —n. 92. En transcriure aquest extens text, l'hem col·locat al lloc que li pertoca, entre l'última oració de la vetlla i la primera oració d'entrada al catecumenat. Ahora partiren la mateixa oració en dues parts, formant dos tex-

8. Sobre aquest ordre, vegeu M. S. GROS, «El antiguo ordo bautismal catalano-narbonense», *Hispania Sacra*, núm. 28 (1975), p. 37-101.

tos, afegint al mig la rúbrica que mana agafar la mà de l'infant i fer-lo entrar en l'església, i en el marge esquerre del foli 10v copiaren l'antiga oració del SGre 356 per a beneir la sal —n. 96.

Cal admetre que en l'evolució dels nostres sacramentaris, la introducció de tot aquest conjunt de rúbriques més aviat suposa un pas enrere, perquè és precisament a mitjan segle XII quan els sacramentaris s'alliberaren de tots els ritus dels sagraments i sacramentals complementaris que portaven, donant així pas a la creació dels ordinaris o rituals sacerdotals independents.⁹

EL SANTORAL —N. 100-115—

De l'extens santoral que segurament el nostre sacramentari tenia, com tots els de la seva època, només queden restes de cinc celebracions. El conjunt s'inicia amb part del prefaci i la postcomunió de la missa de santa Llúcia (13-XII) —n. 100-101—, una missa en honor de sant Gerald, el fundador de l'abadia d'Orhrlac, a l'Auvèrnia —n. 102-105—, seguits dels dos primers textos de la missa de sant Julià i sant Hermen (7-I) —n. 106-107. Després hi ha part de la missa de sant Sulpici (17-I), el bisbe de Bourges mort l'any 644; dos textos que semblen formar part de la mateixa celebració d'aquest sant —n. 111-112—, i, en últim lloc, els tres primers textos de la missa de la màrtir romana santa Prisca (18-I). La presència de santa Llúcia al començament mostra que el santoral del sacramentari devia iniciar-se, com el del sacramentari de Sant Feliu de Girona, el dia 6 de desembre, amb la festa de sant Nicolau.¹⁰

En el santoral, sorprèn la inserció, entre les misses de santa Llúcia i de sant Julià, de la missa de sant Gerald, que tradicionalment és commemorat el dia 13 d'octubre. Els seus textos formen part del text primitiu, i no són pas un afegit posterior. Una altra cosa força rara és trobar associats sant Julià i sant Hermen en una mateixa missa el dia 7 de gener, perquè el màrtir romà Hermen té la seva commemoració el dia 28 d'agost. L'oració de sant Agustí —n. 107— que segueix també sembla fora de lloc. Sant Sulpici, per altra banda, és un bisbe que no compta amb missa pròpia en el Sacramentari de Ripoll. Una llacuna ens impedeix de saber si figurava en el sacramentari de Vic. Dol no poder saber res més d'aquest santoral, que sembla, almenys en les variants anteriorment indicades, moure's fora del normal.

ELS COMUNS DELS SANTS —N. 116-136—

La part conservada d'aquesta secció del sacramentari és força reduïda, i només compta amb textos per a un apòstol —n. 116-118—, per a

9. Vegeu nota 1.

10. Vegeu M. S. Gros, «El sacramentari gironí...», p. 70.

diversos apòstols —n. 119-125— i per als natalicis d'un màrtir —n. 126-127—, d'un confessor pontífex —n. 128-133— i d'una verge. Hi manquen, doncs, els textos per a dos o més màrtirs, per als confessors no bisbes i per a més d'una verge.

Les misses d'apòstols tenen en comú tres peces amb el Sacramentari Gelasià de Sant Gal —n. 116, 117 i 120—, mentre que la missa del comú d'apòstols i la d'una verge només tenen en comú amb el Suplement de Benet d'Aniana quatre peces —n. 119, 122, 134 i 135. Això, alhora, sembla indicar una certa influència força llunyana d'aquest suplement sobre el nostre sacramentari, i la gran llibertat que tenien els copistes a compondre aquesta part del volum, facilitada per la presència en el santoral de tota mena d'oracions i de prefacis als quals només calia suprimir el nom o els noms dels sants per a fer-ne peces del comú.

LES «ORATIONES PRO PECCATIS» I LES «ORATIONES COTIDIANAS»
—N. 137-159—

La part conservada d'aquestes dues seccions, a diferència del santoral i dels seus comuns, segueix força fidelment els llocs corresponents del Sacramentari Gregorià. El més important que la primera secció té és, en el foli 15v, que inicialment havia quedat en blanc a causa de la transparència del pergami, el text d'una de les oracions matutinals del suplement de Benet d'Aniana —n. 145— i el text de les «Benedictiones» (Dn 3,52-56) amb notació musical catalana, ambdós escrits en el tipus de lletra propi dels documents, segurament ja del final del segle x. La versió d'aquest text sembla pròpia del bisbat de Vic, perquè es troba igual en el missal de Vic imprès l'any 1496, foli viiiv,¹¹ només amb el canvi d'ordre de dos versets, i amb l'afegit final del verset «Benedictus es domine deus patrum nostrorum».

LES «ORATIONES VESPERTINALES SEU MATUTINALES», LES ORACIONES PER A LES HORES MENORS I L'«ORDO INFIRMI AD FINEM DEDUCTI» —N. 160-177—

El foli 17 només ha conservat algunes de les oracions sacerdotals del Sacramentari Gregorià per al final de les vespres i de les matines —n. 160-168. Com que la sèrie passa de l'oració del SGre 956 a la SGre 962, a la SGre 964 i, després d'una petita llacuna, a la SGre 978, cal pensar que el copista del sacramentari o el del seu model optà per fer-ne una selecció. Més interès tenen les tres oracions que segueixen per al final de l'hora de prima —n. 169-171—, i l'inici d'una altra oració per al final de l'hora

11. *Missale Vicense 1496, edició facsimilar reduïda a cura de Francesc Xavier Altés i Aguiló*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001, BLC 3.

terça —n. 172. Dues d'aquestes oracions —n. 171-172— ja es troben en el Sacramentari Gelasià de Gellona —n. 2120 i 2122, respectivament—, mentre que altres dues —n. 169 i 171— figuren en els breviaris de Vic, en concret en el breviari imprès a Lió l'any 1557.¹² Sorpren la persistència de l'ús d'aquests textos en els llibres litúrgics osonencs.

Per últim, el sacramentari, segurament ja al final, també portava l'ordre d'enterrament ja conegut per altres fonts litúrgiques catalanes, com són el sacramentari de Vic de l'any 1038,¹³ i el pontifical de Vic del segon quart del segle XII.¹⁴ La part conservada comença amb el final de l'oració «Deus cui omnia vivunt» —n. 173— d'abans del trasllat del cos del difunt des de l'església fins al sepulcre, el cant de l'antifona «In paradiso» —n. 174—, seguida de les oracions «Obsecramus misericordiam tuam» i «Deus apud quem» —n. 175-176—, i l'«Oremus» de l'oració «Deus vita viventium» que precedeix la benedicció del sepulcre i la col·locació de les despulles mortals en el seu interior. Aquest fragment pertany a l'ordre catalanonarbonès d'assistència als malalts i d'enterrament dels difunts, que encara no ha estat objecte de l'estudi monogràfic que es mereix. Els sacramentaris de Vic i de Ripoll també porten aquest mateix ordre cap al final del volum.

NORMES D'EDICIÓ

En la transcripció del text hem cercat la màxima fidelitat al manuscrit, conservant totes les grafies, fins les que són evidentment errònies. Publiquem íntegres tots els textos de l'ordre de la missa i de la part conservada del cànon, mentre que de les altres peces només hem transcrit íntegrament les no identificades en les fonts que tot seguit indiquem. De les ja conegudes només donem l'inici, i indiquem la font litúrgica on el lector les trobarà íntegres.

Utilitzem els signes <> per indicar els afegitons que fem al text a fi de fer-lo més intel·ligible, mentre que les nombroses llacunes que els fragments presenten van assenyalades entre parèntesis quadrats []. Els signes [] serveixen per a indicar els afegitons fets al manuscrit posteriorment. Els anteriorment esmentats del segle XII, a més, per a fer-los més evidents, son en lletra de tipus negreta. Els signes { } indiquen el que cal suprimir del text.

Les sigles emprades són aquestes:

BVic 1557 *Breviarium Vicensis Ecclesiae*, Lió, 1557. Utilitzem l'exemplar de la Biblioteca Episcopal de Vic. Secció Hemeroteca.

12. *Breviarium Vicensis Ecclesiae*, Lió, 1557, folis 13 i 62.

13. A. OLIVAR, *El Sacramentario de Vic*, n. 1460-1573.

14. M. S. GROS, «El pontifical de Vic (Vic, Arx. Cap., ms. 104 (CV)», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, núm. 12 (2004), p. 101-238, n. 611-737.

- MisVic 1496 *Missale Vicense 1496, edició facsimilar reduïda a cura de Francesc Xavier Altés i Aguiló*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2001, BLC 3.
- MPar M. S. GROS, «El *Missale Parvum* de Vich», *Hispania Sacra*, núm. 21 (1968), p. 313-377.
- PRod J. R. BARRIGA, *El sacramentari, ritual i pontifical de Roda (Cod. 16 de l'Arxiu de la Catedral de Lleida, c. 1000)*, Barcelona, 1975. Citem les pàgines d'aquesta edició.
- PVic M. S. GROS, «El pontifical de Vic (Vic, Arx. Cap., ms. 104(CV))», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, núm. XII (2004), p. 101-238.
- RGra M. S. GROS, «El antiguo ordo bautismal catalano-narbo-nense», *Hispania Sacra*, núm. 28 (1975), p. 37-101. Citem l'edició de les pàgines 80-81 d'aquest article.
- SGel L. C. MOHLBERG, *Liber Sacramentorum Romanae Aecclesiae ordinis anni circuli*, Roma, 1960.
- SGell A. DUMAS; J. DESHUSSES, *Liber Sacramentorum Gellonensis*, Turnholt, 1981, CCL 159-159^A.
- SGre, SupG J. DESHUSSES, *Le Sacramentaire Grégorien*, Friburg (Suïssa), 1971. La primera sigla indica les peces de la part primitiva del sacramentari, mentre que la segona sigla serveix per a assenyalar les peces que pertanyen als seus suplementes. Les que porten un asterisc es troben a les pàgines 687-718.
- SVic A. OLIVAR, *El Sacramentario de Vich*, Barcelona, 1953.

<LIBER SACRAMENTORUM ECCLESIAE
SANCTI BAUDILII LUCIANENSIS>¹⁵

.....

ORACIO SACERDOTIS ANTE ALTARE

- 1 Veniam peto a te, domine Ihesu Christe, coram sanctis angelis atque archangelis tuis, cum omni agmine celi et omnibus sanctis apostolis, martiribus, confessoribus, virginibus et monachis, pro peccatis meis, quia iniuste ego iniquitatem feci. Ego peccavi ore, corde, opere. Ego omnibus miser inquinatus sum vitiis, ideo veniam peto quia crimina cognosco, penitet me male egisse. Dignemini pro] /f. 1/ me orare <omnes> sancti dei ut dominus donet mihi indulgentiam de omnibus peccatis meis. Amen. (PRod 304)

ORACIO SANCTI BASILII

- 2 Repletur hos meum laudem ut hymnum dict glorie tue. Domine deus qui creasti nos et adduxisti nos in vitam hanc. Respice domine Ihesu Christe deus noster hec de sancto abitaculo tuo et veni ad sanctificandum nos qui sursum Patri consedes, et hic nobis invisibiliter quo es dignare potenti manu tua tradere nos et per nos omni populo sancta sanctis (*sic*). (PRod 303)

ORACIO AD DIACONO

- 3 Munda cor et corpus meum hac labia mea, omnipotens deus, qui labia propheta Isaiae calculo mundasti ignito, ita me tua gratissima miseracione dignaris mundare ut sanctum evangelium digne valeam nunciare. (PRod 306)
- 4 *Postea convertat se contra presbitero, et dicat: Domine, iube benedicere.*
<BENEDICCIÓ>
- 5 Dominus sit in hore tuo et in corde tuo et in labiis tuis ad adnunciandum sanctum evangelium, et benedicat nobis. (PRod 306)

ORACIO SUPER INCENSUM

- 6 Domine deus noster qui suscepisti munera Habel, Noae et Abraam, sacrificium Aaron, Samuel, Zacharie et omnium sanctorum tuorum incensum, sic de manibus nostris peccatoribus suscipere digneris incensum istud in hodorem suavitatis, in remissione peccatorum nostrorum et in remissionem populi tui. Amen. (PRod 307)

ORACIO QUANDO CORPORALE EXPANDIT

- 7 In tuo conspectu quesumus domine hec nostra munera tibi sint placita ut nos tibi /f. 1v/ placere valeamus in perpetuum. Per. (SGel 1306)

AD HOSTIAM YMOLANDAM

- 8 Grata tibi sit domine hec oblatio quam tibi offerimus pro nostra delicta et pro ecclesia tua sancta catolica. (MPar 4)

15. El títol del sacramentari es troba en el començament del cànon, com en el Sacramentari Gregorià, n. 15 de la present edició. Malgrat tot, li hem posat aquest títol davant de l'ordre de la missa perquè el lector conegui alhora la seva tipologia litúrgica i el seu lloc de procedència. Al quadern li manquen els dos primers folis. És molt possible que el text de l'ordre de la missa s'iniciés al revers del primer foli, i que contingués les oracions de revestiment dels ornaments sagrats, junt amb altres apologies sacerdotals.

ORACIO SUPER OBLATA

- 9 Suscipe clementissime pater hac piissime deus hanc oblacionem de manibus meis licet diversorum scelerum contaminacionibus sordidatis, tua tamen misericordia, qui auctor et amator mundicie et abluendis, quam pro peccatis et offensionibus atque cotidianis excessibus meis vel negligenciis, et pro cuncto populo christiano, et per eum sit tibi meum votum, qui filio suo unigenito pro nobis obtulit in sacrificium. Per eundem.

AD CALICEM

- 10 Offerimus tibi domine sanguinem Christi filii tui, deprecamur clemenciam tuam ut ante conspectu divine maiestatis tuae cum hodore suavitatis ascendat. (PRod 308)

ALIA

- 11 Accepta sit tibi munera hec et sanguis quem tibi offerimus in honore nominis tui vel pro me indigno peccatore, quia dignus non sum assistere ante sanctum altare tuum, quia peccavi quorum te et quorum angelis tuis, sed tribue mihi facere volumptatem tuam omnibus <diebus> vite mee, domine deus noster, si tibi est beneplacitum. Qui vivis et regnas.

ORACIO POST OFFERENDA¹⁶

- 12 Deus qui te precipis a peccatoribus exorari, tibi que sacrificium contriti cordis offerri, hoc sacrificium quod ego indignus famulus tuus, confisus de tua misericordia, tue in/f. 2/mense pietate offerre presumo, acceptare dignare ut ipsa tibi hostia et sacrificium esse merear propiciatus concede, quo per ministerii huius exhibicionem peccatorum omnium percipiam remissionem mihi que et omnibus pro quibus tibi offertur tua misericordissimam propiciationem. Salvator mundi salvam (*sic*), qui vi<vis et...> (PRod 308)

ALIA

- 13 Offerentem tibi me domine tuo semper nomine glorifico et vota mea suscipias, et omnia peccata mea dimittas, et benedicere digneris corpus et sanguinem istud ✚.

QUANDO SE CONVERTIT AD POPULUM

- 14 Obsecro vos fratres ut oretis pro statu sancte dei ecclesie et pro me indigno et fragili peccatori, ut omnipotens deus placide hac benigne sacrificium nostre humilitatis dignetur suscipere. Amen. (MPar 7)

IN NOMINE DOMINI IHEUS CHRISTI
INCIPIT LIBER SACRAMENTORUM DE TOTO CIRCULO ANNI
A SANCTO GREGORIO PAPA EDITUS (SGre 1)

QUALITER MISSA ROMANA ECCLESIA CELEBRATUR

- 15 *Hoc est, inprimis introitus qualis fuerit statutis temporibus, sive diebus festis seu cotidianis. Deinde Kirrieleison. Item dicitur Gloria in excelsis deo, si aepiscopus fuerit, tantummodo die dominico sive diebus festis. A presbiteris*
16. L'«Offerenda» és el cant d'ofertori. Vegeu J. JANINI, *Manuscritos litúrgicos de las bibliotecas de España*, II: Aragón, Cataluña y Valencia, Burgos, 1980, p. 386.

autem minime dicatur, nisi solo in Pasca. Quando vero letania agitur, neque Gloria in excelsis, neque Alleluia canitur. Postmodum dicitur oratio, deinde sequitur aepistolis, item gradalis seu Alleluia. Postmodum /f. 2v/ legitur evangelium. Deinde offertorium. Et dicitur oracio super oblata, quam completa, dicat sacerdos excelsa voce: (SGre 2)

- 16 Per omnia secula seculorum. RP. Amen.

Dominus vobiscum. RP. Et cum spiritu tuo.

Gratias agamus domino deo nostro. RP. Dignum et iustum est. /f. 3/ Vere dignum et iustum est, aequum et salutare, nos tibi semper et ubique gracias agere, domine sancte pater omnipotens aeterne deus, per Christum dominum nostrum. Per quem magestatem tuam laudant angeli, adorant dominaciones, tremunt potestates, celi celorumque virtutes hac bea<ta> seraphin, socia exultacione concelebrant, [c]um quibus et nostras voces ut admitti iubeas deprecamur suplicis confessione dicentes: Sanctus, sanctus, sanctus dominus deus sabaoth. Pleni sunt celi et terra gloria tua. Ossanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine domini. Ossanna in excelsis. (SGre 3)

ORACIO DUM SANCTUS CANITUR

- 17 Deus qui non mortem sed penitenciam desideras peccatorum, me miserum fragilemque peccatorum, a tua non repellas pietate, neque aspicias a peccata et scelera mea et inmundicias turpesque cogitaciones /f. 3v/ meas, quibus flebiliter a tua disiungor voluntate, sed ad tua misericordia et ad fidem devocionemque eorum qui per me peccatorem tuam expectant misericordia. Et quia me indignum inter te et populum tuum fieri voluisti, fac me talem ut digne possim tuam exorare misericordiam pro me et pro eodem populo tuo, et adiunge voces nostras vocibus sanctorum angelorum tuorum, ut sicut illi te laudant incessabiliter et infatigabiliter in eterna beatitudine, ita quoque eorum in conventu te mereamur laudare inculpabiliter in hac peregrinacione. Per. (MPar 1)

ALIA

- 18 Apperi domine os meum ad benedicendum nomen tuum, mundaque cor meum ab omnibus variis et nequissimis cogitacionibus, ut exaudire merear deprecans pro populo tuo quem elegisti tibi. Te prestante rex regum. (Pvic 442)
- 19 Te igitur clementissime pater, per Ihesum Christum filium tuum dominum nostrum, suplices rogamus et petimus ut accepta habeas et benedicas hec dona +, hec munera, hec sancta sacrificia illibata, in primis que tibi offerimus pro ecclesia tua sancta catholica, quam pacificare, custodire, adunare /f. 4/re et regere dignari toto orbe terra[rum una] cum famulo tuo papa nostro, [atque rege nostro], et [pontifice nostro] [**antistite nostro**] *ille*, et omnibus ordod[oxis (*sic*) atque] catholice et apostolice fidaei cultoribus. (SGre 5)
- 20 [Memento mei queso domine et miserere, e[st] licet ad ce]lebranda sacrificia semper inveniar [indignus], si recedo tamen vereor de inobediencia [condemna]ri. Pro qua re ego, pietatis paterna atq[ue placibile] vultu, ut cordis mei interiora purgare [digneris pre]cor, licet enim culpabilis existo, mea tam[en] in omnibus] tibi sint <placita> misteria consecrata. Per Christum dominum [nostrum].] (MPar 12)

- 21 Memento domine famulorum famularumque tua[rum], [familiarium, consanguineorum, benefact[orum] vel pro quibus orare decrevi vel debitor [sum] et omnium] circumadstancium [atque omnium fidelium christianorum] quorum tibi fides cognita [est et nota] devocio, pro quibus tibi offerimus vel qui t[ibi] offerunt h[oc] sacrificium laudis, pro se suisque omn[ibus], pro redempti]one animarum suarum, pro spe salutis et [incolu]mita]tis sue, tibi[que] reddunt vota sua, eterno d[eo] vivo et] vero. [Amen.] (SGre 6)
- 22 Comunicantes et memoria[m] veneran]tes, in primis gloriose semper virginis Marie [genitricis dei] et domini nostri Ihesu Christi, sed et beatorum apostolo[rum] et mar]tirum tuorum, Petri, Pauli, Andree, [Iacobi], Ioannis, Tome, Iacobi, Filippi, Ba[rtholomei], Mathei, Simonis et Taddei, Lini, C[leti], Clementis, /f. 4v/ Xisti, Corn]elij, Cipriani, Laurencii, Crisogoni, [Ioannes] et Pauli, Cosme et Damiani, Ylarii, Mar[tini], Aug]ustini, Gregorii, Geronimi, Benedicti, [et omnium san]ctorum tuorum quorum meritis precibusque [concedas] ut in omnibus proteccionis tue muniamur [auxilio]. Per [eundem] Christum dominum nostrum. [Amen]. (SGre 7)
- 23 [Hanc igi]tur oblacionem servitutis nostre sed et cunc[te fami]lie tue, quesumus domine ut placatus acci[pias diesqu]e nostros in tua pace disponas, atque ab [eterna damnac]ione nos eripi, et in electorum tuo[rum] iubeas] grege numerari. Per Christum dominum nostrum. (SGre 8)
- 24 [Quan oblaci]onem tu deus [omnipotens] in omnibus quesumus benedic]tam +, [adscriptam +], ratam +, racionabilem, acceptabilem[que] facere] digneris, ut nobis corpus + et sanguis + [fiat dilect]issimi filii tui domini [dei] nostri Ihesu Christi. (SGre 9)
- 25 Qui [pridie quam] pateretur, accepit panem in sanctas hac ve[nerabiles] manus suas, elevatis oculis in celum [ad te deum pa]trem suum omnipotentem, tibi gratias ag]ens, benedixit, fregit, dedit discipulis suis dicens: Accip[ite et mand]ucate ex hoc omnes, hoc est enim corpus [meum]. (SGre 10)
- 26 [Sim]ili modo post[ea]quam cenatum est, acci[piens et hu]nc preclarum calicem in sanctas hac ve[nerabiles m]anus suas, item tibi gratias agens, bene[dixit + deditque] discipulis suis dicens: Accepite et bibi[te ex hoc om]nes, hic est enim calix sanguinis mei [novi et... (SGre 10)

17

IN QUADRAGESIMA...

FERIA III AD SANCTAM MARIAM MAIOREM

- 27 ALIA. Devocionem populi tui domine quesumus...ut] /f. 5/ qui per abstinenciam... (SGre 180)
- 28 [SACRA.] Hostias tibi domine placacionis offerimus... (SGre 181)
- 29 PREFACIO. VD eterne deus. Qui alimentum corporis humani... (SGre 1550)
- 30 POST COM. Tui domine percepcio sacramenti et ad nostras... (SGre 182)
- 31 SUPER POPULUM. Mentis nostras quesumus domine lumine tuo... (SGre 183)

17. És impossible calcular quants folis manquen en aquest lloc. Aquests folis contenen la resta del cànon i els ritus de comunió; les dominiques i fèries d'advent, si el sacramentari no les portava al final de les misses de després de la Pentecosta; totes les celebracions nadalenques, des de la vigília de Nadal fins a l'Epifania; les dominiques de Septuagèsima, Sexagèsima i Quinquagèsima, i les fèries de l'inici de la Quaresma, des del Dimecres de Cendra fins a la quarta fèria de la primera setmana de Quaresma.

- 32 AD VESPEROS. Tuere domine populum tuum ab omnibus... nocebit [adversitas... (SGre 165)

.....
FERIA V AD SANCTUM LAURENCIUM IN FORMONSUM

- 33 PREFACIO. VD eterne deus.] /f. 5v/ Quia competentur atque sa[lubriter re-
ligi]osa... (SupG 1551)
- 34 POST COM. Tuorum nos domine largitate donorum et temporalibus...
(SGre 186)
- 35 SUPER POPULUM. Da quesumus domine populis cristianis... (SGre 187)
- 36 A<D> VESPEROS. Gratie tue quesumus domine suplicibus tuis tribue...
(SGre 877)

FERIA VI AD APOSTOLOS

- 37 Esto domine propicius plebi tue et quam tibi facis aessae devotam... (SGre
188)
- 38 SACRA. Suscipe quesumus domine nostris oblata serviicii et tua [potius...
(SGre 189)
-
- 39 POST COM.] /f. 6/ Per huius domine operacionem misterii et vicia... (SGre
190)
- 40 SUPER POPULUM. Exaudi nos et misericors deus et mentibus... (SGre
191)
- 41 AD VESPE[ROS]. Conserva quesumus domine populum tuum et ab omni-
bus... (SGre 844)

SABBATO IN XII LECCIONIBUS <AD SANCTUM PETRUM>

- 42 Populum tuum domine quesumus propicius respice atque ab eo... (SGre 192)
- 43 ALIA. Deus qui nos in tantis periculos constitutos pro humana... (SGre
193)
- 44 ALIA. Protector noster aspice deus et qui malorum nostrorum... mente fa-
mulemur. Per. (SGre 194)
- [.....
- 45 SACRA.] /f. 6v/ Presentibus sacrificiis domine ieiunia nostra sanctifica...
(SGre 200)
- 46 PREFACIO. VD eterne deus. Illuminator et redemptor animarum... (SupG
1553)
- 47 POST COM. Sanctificacionibus tuis omnipotens deus et vitia nostra...
(SGre 201)
- 48 SUPER POPULUM. Ab omnibus nos quesumus domine peccatis propicia-
tus... (SGre 846)

DOMINICA VACA<T>

- 49 Deus qui conspicias omni nos virtute destitui interius... et a pra[vis cogita-
tionibus... (SGre 202)

18. Manquen quatre folis que contenien els altres textos de la «Dominica vacat», totes les misses de la segona setmana de Quaresma i els del dilluns i part del dimarts de la tercera setmana.

DIE DOMINICA AD SANCTUM LAURENTIUM FORIS MURUM

.....

FERIA III AD SANCTAM PUDENTIANAM

/f. 7/

- 50 SUPER POPULUM.] Tua nos domine protectione defende et ab omni semper iniquitate... (SGre 239)
- 51 [AD VESPEROS?] Concede misericors deus ut devotus tibi populus semper existat... (SGell 828)

[FERIA IIII AD SANCTUM SYXTUM]

- 52 Presta nobis quesumus domine ut salutaribus ieiuniis eruditi... (SGre 240)
- 53 [PREFACIO.] VD eterne deus. Tuamque misericordiam suppliciter exorare et ieiuniorum... (SupG 1564)
- 54 [POST COM.] Sanctificet nos domine quas pasti sumus mensa celestis... (SGre 242)
- 55 [SUPER POPULUM.] Concede quesumus omnipotens deus ut qui protectionis tue gratiam [querimus... (SGre 243)
- 56 AD VESPEROS. Defende domine familiam tuam et toto tibi corde... tuere formidine] /f. 7v/ nec bona tua... (SGell 425)

FERIA V <AD SANCTOS COSMAM ET DAMIANUM>

- 57 Magnificet te domine sanctorum tuorum Cosme et Damiani beata... (SGre 244)
- 58 SACRA. In tuorum domine pretiosa morte iustorum sacrificium... (SGr 245)
- 59 PREFACIO. VD eterne deus. Et tuam immensam clemenciam supplici toto... (SupG 1565)
- 60 POST COM. Sit nobis domine sacramenti tui certa salvatio que cum beatorum tuorum [Cosme et Damiani... (SGre 246)

DIE DOMINICO AD IERUSALEM

.....¹⁹

FERIA VI AD SANCTUM EUSEBIUM

.....

- 61 PREFACIO. VD per Christum dominum nostrum. Qui est dies eternus... claritas sempiterna.] /f. 8/ Qui sic sequaces suos in luce... (SupG 1573)
- 62 POST COM. Hec nos quesumus domine participatio sacramenti et propiis... (SGre 279)
- 63 SUPER POPULUM. Da quesumus omnipotens deus ut qui infirmitatis nostre conscii de tua virtute [confidimus... (SGre 280)

SABBATO AD SANCTUM LAURENTIUM FORIS MURUM]

- 64 Fiat domine quesumus per [gratiam] tuam fructuo[sus nostre] devotionis affectus quia tunc nobis [proderunt suscepta... (SGre 281)

.....

19. Els quatre folis que manquen contenen els textos del divendres i del dissabte de la tercera setmana de Quaresma, del quart diumenge, i les fèries de la seva setmana fins al divendres següent només conservat en part.

- 65 PREFACIO. VD eterne deus. Misericordie dator] /f. 8v/ et tocius bonitatis auctor... (SupG 1574)
- 66 [POST COM.] Tua nos quesumus domine sancta purificent et operationis... (SGre 283)
- 67 [SUPER POPULUM.] Deus qui sperantibus in te misereri potius eligis... (SGre 284)

[DIE DOMINICA DE PASSIONE AD SANCTUM PETRUM]

- 68 Quesumus omnipotens deus familiam tuam propicius respice... (SGre 285)
- 69 [SACRA.] Hec munera domine [quesumus et] vincula... dona concilient. Per. (SGre 286)

.....²⁰

SABBATO SANCTO

-
- 70 OR.] /f. 9/ Deus cuius antiqua <miracula> etiam [nostris] seculis coruscare sentimus... (SupG 1031)
- 71 <LEC.> V. Hec est hereditas. (SupG 1032)
- 72 <OR.> Omnipotens sempiternus deus multiplica in honore nominis tui... (SupG 1033)
- 73 <LEC. VI.> Audi Israel. (SupG 1034)
- 74 <OR.> Deus qui ecclesiam tuam semper gentium vocationem multiplicas... (SupG 1035)
- 75 <LEC. VII.> Facta est super. (SupG 1036)
- 76 <OR.> Deus qui nos ad celebrandum pascale sacramentum... (SupG 1037)
- 77 <LEC. VIII.> Apprenderunt. (SupG 1038)
- 78 <OR.> Deus qui in omnibus ecclesie tue filiis sanctorum prophetarum... /f. 9v/... (SupG 1039)
- 79 <LEC. VIII.> Dixit dominus ad Moysen. (SupG 1040)
- 80 <OR.> Omnipotens sempiternus deus qui in omnium operum tuorum... (SupG 1041)
- 81 <LEC. X.> De Iona. Factum est verbum. (SupG 1042)
- 82 <OR.> Deus qui diversitate omnium gentium in confessione tui nominis... (SupG 1043)
- 83 <LEC. XI.> De Scripsit Moyses. (SupG 1044)
- 84 <OR.> Deus celsitudo luminum et fortitudo rector qui per sanctum... (SupG 1045)
- 85 <LEC. XII. Nabugodonosor.> (SupG 1046)
- 86 OR. DE NABUGODONOSOR. Omnipotens sempiternus deus respice propicius ad devocione populi tui... /f. 10/... (SupG 1048)

<INCIPIT ORDO AD CATHECUMINUM FACIENDUM>²¹

- 87 [Ante fores ecclesie interroget sacerdos <dicens>: Quo nomine vocatur? R[P. Ille.

20. Ací almenys manquen dos quaderns que contenien totes les altres fèries de Quaresma, el Diumenge de Rams, les tres primeres fèries de la Setmana Santa, tots els ritus del Dijous i del Divendres Sant, així com la primera part de la vetlla pasqual.
21. Tal com hem indicat en la introducció, tots aquests textos de l'ordre baptismal catalanarbonès foren afegits en els marges inferiors dels folis 9v-10, al segon quart del segle XII.

Quid petis? RP. Fides.]

Fides quid prestat tibi' <RP.> Vitam eternam.

Et dicit sacerdos: Hec est vita eterna ut cognoscas unum et verum deum, et quem missi[t Ihesum Christum, qui cum Patre et Spiritu Sancto vivit et regnat in secula seculorum. Amen. (RGra f. 125)

88 ***Tunc suffl]et ter in vultu infantis <et> dicat: Recede inmunde spiritus in sancte Trinitatis nomine ab ohc dei plasmate. (RGra f. 125)***

89 ***Mitat sacerdos digitum in au[res infantis et ponat de saliva sua in ore et in naribus eius dicens: Effeta quod] est adaperire in odorem suavitatis. Tu autem effugare diabole, apropinquavit enim iudicium dei. (RGra f. 125)***

90 ***Postea faciat signum + cum pollice [in fronte et in pectore dicens Accipe sing]num crucis Christi tam in fronte + quam in corde +, summe fidem celestium preceptorem. Talem te exhibe moribus ut templum [dei effici merearis. Qui vivit cum Patre] in unitate Spiritus Sancti deus, per omnia. (RGra f. 125v)***

91 ***Oracio ut supra aspice.] (Cf. n. 92)***

ORACIO AD CATICUMINUM FACIENDUM

92 Omnipotens sempiterne deus pater domini nostri Ihesu Christi respicere digneris... quibus fuerat conligatus. [***Tunc apprehendat manu infantis et mitat in ecclesia.***] Aperi ei [domi]ne... (SupG 1065)

93 ALIA. Preces nostras quesumus domine clementer exaudi et hunc electum... (SGre 1066)

94 ALIA. Deus qui humano ieneris ita es conditor ut scis eiam reformator... /f. 10v/... (SupG 1067)

BENEDICCIO SALIS

95 Exorzizo te creatura salis in nomine dei Patris omnipotentis et in caritate... (SupG 1068)

96 [***Benedic omnipotens deus hanc creaturam salis tua benedictione celesti...***]²² (SGre 356)

97 ***Hanc oracio expleta, happicit sal sacerdos et ponat in ore infantis et dicat: Haccipe sal sapientiae propiciatus in vitam eternam. (SupG 1069)***

<ORACIO POST DATUM SAL>

98 Deus patrum nostrorum deus universe conditor veritatis, te supplices... (SupG 1070)

99 ***Iterum facia<t> crucem in fronte et dicat hac oracio super eum: Deus Abraham, deus Isahac, deus Iacob, deus qui mon[te Sinai]... (SupG 1071)***

.....²³

22. Oració afegida al marge esquerre del foli 10v, al segon quart del segle XII.

23. És impossible calcular quants folis manquen en aquesta llacuna, els quals devien contenir la resta dels ritus baptismals i de la celebració de la vetlla pasqual, així com la missa del dia de Pasqua, les de la seva octava, les del temps pasqual fins a la Pentecosta, les dels diumenges de després de la Pentecosta i les del temps d'advent, si és que no les portava abans de la vigília de Nadal.

IN NATALE SANCTE LUCIE VIRGINIS

-
- 100 PREFACIO. /f. 11/ Vd eterne deus. Et te in [be]ate Lu[cie] natalicia celebrando, [lau]dare, [benedicere et predicare. Qu[am tan]to munere sublimasti... (SVic 747)
- 101 POST COM. Saciasti domine familiam tuam muneribus sacris... (SVic 748)

<IN NATALE SANCTI GERALLI>

- 102 Adesto domine supplicacionibus nostris omnipotens deus et interveniente pro nobis beato electo tuo Gerallo et quidquid [...] eius beneficia poscimus perpetue eius sencia[mus] auxili[um]. Per.]
- 103 SACRA. Sacrificium omnipotens deus dignanter intende quem in onorem beatissimi electi tui Geralli tibi offerimus per hec [...] mundare mereamur. Per.
- 104 PREFACIO. VD... egre/f. 11v/gius Ge[r]allus sociatus exultat [...] iugiter veneratione coronatus [...]ga]udia ita pro nobis intercesor hacedat [in] celis. Pro cuius amore famulemur in [te]rris et tunc eius patrocinio gubernati [m]ereamur ita et ad celestia regna cum Christo aiuvante eius interventum pervenire valeamus.
- 105 POST COM. Gracias tibi agimus domine deus omnipotens qui nos [patro?]cini dapibus comulamur et intervenientem [pro] nobis beato electo tuo Gerallo cunctorum [per] cipere mereamur veniam peccatorum. Per.

<IN NATALE SANCTORUM IULIANI ET ERMEN MARTIRUM>

- 106 Deus qui beatos Iulianum et Ermen martires tuos virtute constancie... (SGre 671)
- 107 ALIA. Adesto domine suplicacionibus nostris omnipotens deus et qui[b]us fiduciam... intercedente beato Augusti[no... (SGell 1393)
-²⁴

XVI KALENDAS FEBRUARII NATALE SANCTI SUPLICII EPISCOPI

-
- 108 SACRA. .../f. 12/ confidente, ut quis eius gloria devota congaudet ipsius interventum consocietur et meritis. Per.
- 109 PREFACIO. VD eterne deus. Cuius amore beatus Suplicius in fundamento suarum virtutum continencie decus conlocare decrevit. Quique eum tantis munerum pro rogativis donavi sui catolica mater ecclesia inter primos sacerdotes sue dignitatis hunc se abere gaudeat sacerdotem quippe in tantum religionis exasit ardorem. Ut per eum soliditatem mortem non cunctaretur subire si carnificum tempore eum obtigisset floruiset. Ne tamen martirii privatus esse munere qui iugiter agozinare contra vicis studividit victorio[si]sima coltacione (sic). Itaque illius meritis nos cuius requie celebramus ita nunc flagitamus muniri. Ut eiusdem Christi tui facie [nos? per]ducat prevideamus sine confusione. Per quem.
- 110 POST COM. Purificet nos domine qua pasti sumus mensa celestia beato pontifice tuo [Suplicio... (SGre 242?)
-
- 111 ALIA. Sacris altaribus domine...? cele]/f. 12v/brata sunt [...] in salute nobis prevenire deoscat. Per. (SGell 1234?)

24. Manquen dos folis que devien contenir els textos de les misses de sant Hilari de Poitiers (13-I), «Felicis in Pincis» (14-I), i del papa sant Marcel (16-I), potser entre d'altres.

112 ALIA. Indulgencia tua deus quantum nobis pa[tonum] ad munimentum donasti preveniat [nos] et sequatur [...] non susceptam eius nobis merita sufragatur. Per.

VX KALENDAS FREBUARII NATALE SANCTE PRISCE

113 Da quesumus omnipotens deus ut qui beate Prisce martiris... (SGre 105)
 114 SACRA. Hostia hec domine quesumus quam in sanctorum tuorum... (SGre 106)
 115 PREFACIO. VD eterne deus. Qui beata virgo pariterque martiris Prisca et diligendo... sustinere temptame[nta] quam... (SupG 1717)
²⁵

IN NATALE UNIUS APOSTOLI

.....
 116 POST COM.] /f. 13/ [B]eati apostoli tui *ille* domine quesumus intercesione nos adiuva... (SGre 377*)
 117 [ALIA.] Adiuvet familiam tuam quesumus tibi domine suplicantem venerandus apostolus... (SGre 378*)
 118 [ALIA.] Adesto plebi tue sanctificator et custos ut apostoli *ille* munita presidiis et conversacione tibi placeat et segura deserviat. Per.

IN <NATALE> PLURI[MORUM APOSTOLORUM]

119 Deus qui nos annua apostolorum tuorum *illi* psolemnnitate letificas presta... (SupG 1224)
 120 SACRA. Respice domine quesumus munera nostra <que> in sanctorum tuorum in comemoracionum defferimus ut eorum tibi grata sunt eorum nobis intercesione sunt salubra. Per. (SGre 372*)
 121 PREFACIO. VD eterne deus. Qui ecclesiam tuam apostolica soliditate firmasti... quorum passionis /f. 13v/ [hodie festum... exemplis] muniamur et precibus... (SupG 1608)
 122 POST COM. Quesumus omnipotens deus salutaribus repleti misteriis ut eorum... (SupG 1226)
 123 ALIA. Da nobis quesumus domine deus noster beatos apostolis tuis intercessoribus... (SGre 774)
 124 [ALIA.] Exaudi domine populum tuum cum sanctis apostolis tuis patrocinio... (SGre 777)
 125 [ALIA.] Exaudi nos deus salutaris noster et apostolorum tuorum nos tue... (SGre 601)

[IN NATALE UNIUS MARTIRIS]

126 Deus qui beati martiris tui *ille* annua psolemnnitate letificas concede propius ut cum [...] colimus eciam hacciones imitemur. Per.
 127 SACRA. Hostias tibi domini martiris tui *ille* dicatas meritis benignus essume et ad perpetuum nobis tribue pervenire subsidium. Per.
²⁶

25. És impossible de calcular quants folis manquen en aquesta llacuna. Devien contenir les misses de la resta del santoral, segurament fins a la celebració de la festa de sant Nicolau (6-XII), i l'inici de la missa del comú d'apòstols.
 26. Els quatre folis que manquen devien contenir els textos per a altres misses de màrtirs, en singular i en plural, i per als confessors no pontífexs.

IN NATALE UNIUS CONFESSORIS PONTIFICIS

- 128 /f. 14/ [.....] per [.....]
 129 [ALIA.] Exaudi domine preces nostras quas in sancti confessoris atque pontificis... (SGell 140)
 130 [SACRA.] Sancti *illi* confessori tui atque pontificis quesumus domine annua... (SGell 142)
 131 [PREFACIO.] VD eterne deus. Et te in sanctorum tuorum virtute laudare quibus pro meritis... exultet. [Petimus ergo... (SupG 1715)

 132 /f. 14v/ [.....] per [.....]
 133 [POST COM.] P[resta] quesumus omnipotens domine populum tuum ad spiritales refectio<nes> pio favore proseguere et ad cunctis adversitatibus beatos *illos* confessores tuos atque pontifices interdente custodi[ant]. Per.

IN NATALE VIRGINUM UBI NECESITAS FUE[RIT]

- 134 Deus qui inter cetera potencie tue miracula eciam in sesu fragili victoria... (SupG 1239)
 135 SACRA. Suscipe munera domine que in beate *ille* martiris tue... (SupG 1241)
 136 PREFACIO. VD eterne deus. Quem beata virgo pariter et martir *illa* et diligendo... sumere palma in [sacri certaminis... (SupG 1717)
²⁷

ORATIONES PRO PECCATIS

-
 137 ALIA. Miserere iam quesumus domine populo tuo et continuis... celeri] /f. 15/ propiciacione letifica. Per. (SGre 857)
 138 ALIA. Auxiliare domine quarentibus misericordiam tuam et da veniam... (SGre 858)
 139 ALIA. Presta quesumus omnipotens deus ut qui iam tue indignatione... (SGre 859)
 140 ALIA. Tribulacionem nostram quesumus domine propicius respice et ire... (SGre 860)
 141 ALIA. Deus qui peccantium animas non vis perire sed culpas cautive... (SGre 861)
 142 ALIA. Quesumus omnipotens deus afflicti populi lacrimas respice et ire tue... (SGre 862)
 143 ALIA. Deus qui culpas offenderis penitencia placaris preces populi suplicantis... (SGre 863)
 144 ALIA. /f. 15v/
 145 [Emite quesumus domine lucem tuam in cordibus nostris ut mandatorum tuorum...]²⁸ (SupG 1488)

27. És impossible de saber quants folis i quaderns manquen en aquesta llacuna, els quals devien contenir, a més d'altres textos del comú de verges, la sèrie de les misses votives que, en principi, deuriem ser moltes, tal com s'esdevé en el sacramentari de Vic esmentat anteriorment.
 28. Com hem indicat en la introducció, aquesta oració i les «Benedictiones» són dos afeïtons fets al final del segle x.

<BENEDICTIONES>

- 146 [Benedictus es domine deus patrum nostrorum,
Et laudabilis et gloriosus in secula.
Et benedictum nomen glorie tue quod est sanctum,
Et lau<dabilis et...>
Benedictus es in templo sancto glorie tue,
Et lau<dabilis et...>
Benedictus [es] qui sedes super cherubin intuens abisos,
Et lau<dabilis et...>
Benedictus es qui sedes super tronum deitatis tue,
Et lau<dabilis et...>
Benedictus es qui ambulas super penas ventorum et super undas mares,
Et lau<dabilis et...>
Benedicant te omnes angeli et sancti tui,
Et lau<dabilis et...>
Benedicant te celi et terra, mare et omnia que in eis est,
Et lau<dabilis et...>
Gloria Patri <et Filio...>
Sicut erat <in principio...>
Et laudabilis et gloriosus in secula.
Benedictus es domine deus patrum nostrorum.
Fac finem.] (MisVic 1496, f. VIIv)
- 147 /f. 16/ Parce domine parce populo tuo ut dignis flagellationibus... (SGre 864)
- 148 ALIA. Intende quesumus domine preces nostras et qui non operando... (SGre 865)
- 149 ALIA. Presta quesumus omnipotens deus ut offensas nostras pro... (SGre 866)
- 150 ALIA. Affliccione<m> familie tue quesumus domine intende placatu ut... (SGre 845)
- 151 ALIA. Ab omnibus nos quesumus domine peccatis propiciati absolve... (SGre 846)
- 152 ALIA. Exaudi domine populum tuum tota tibi mente subiectum ut corpore... (SGre 853)
- 153 ALIA. Averte quesumus domine iram tuam propiciatus a nobis et facinora... (SGre 873) /f. 16v/
- 154 ALIA. Memor esto quesumus domine fragilitatis humane et qui iuste verberas... (SGre 874)
- 155 ALIA. Aures tue pietatis quesumus domine precibus nostris inclina ut qui peccatorum... (SGre 875)

INCIPIUNT ORACIONES COTIDIANAS

- 156 Deus qui conspicias omni nos virtute destitui interius exteriusque custodi... (SGre 876)
- 157 ALIA. Gracie tue quesumus domine supplicibus tuis tribue largitatem ut mandata... (SGre 877)
- 158 ALIA. Subveniat nobis quesumus domine [mis]ericordia tua ut ab imminentibus... (SGre 879)
- 159 ALIA. Propiciare domine supplicacionibus nostris et animarum nostrarum medere... letemur. Per. (SGre 881)

29

ORATIONES VESPERTINALES SEU MATUTINALES

- 160 ALIA.] /f. 17/ Purifice<t> nos indulgentia tua deus et ab omni semper... (SGre 951)
- 161 ALIA. Adesto nobis misericors deus et tua circa nos propiciatus... (SGre 952)
- 162 ALIA. A cunctis iniquitatibus nostris exuat nos omnipotens deus... (SGre 953)
- 163 [ALIA.] Vincula nostra domine quesumus humane pravitatis abrumpe... (SGre 954)
- 164 ALIA. Tua nos domine quesumus gracia benedica<t> et ad vita... (SGre 955)
- 165 ALIA. Vide domine infirmitates nostras et celeri nobis pietate... (SGre 956)
- 166 ALIA. Absolve quesumus domine nostrorum vincula peccatorum... (SGre 962)
- 167 ALIA. Clamantes ad te deus dignanter exaudi ut et ad gaudia... (SGre 964)
- [.....]
- 168 ALIA.] /f. 17v/ Iniquitates nostras ne respicias deus et sola nobis... (SGre 978)

ORACIONES AD PRIMAM

- 169 Et in hac ora prima di[ei] quesumus domine tuam nos reple misericordia ut per totum dies exultantes in tuis laudibus delectemur. Per. (BVic 1557, fol. 13)
- 170 ALIA. Domine deus omnipotens [...] oras [...] die per nocte nos calliginis incolumes pervenire fecisti [...] nos hodie per omnium orarum spacium [... me]mento tempus in tua gratia nos fac sancti[ficare ...] inlesos. Per.
- 171 ALIA. Domine deus omnipotens pater qui ad principium huius diei nos pervenire fecisti tua nos salva virtute ut et in hac die ad nullum declinemus peccatum sed semper ad tuam iusticiam faciendam nostra procedant eloquia. Per (SGell 2120; BVic 1557, fol. 62)

ORACIO AD TERCIAM

- 172 Domine Ihesu Christe qui hora tertia diei ad crucis penam pro mundi salute ductus es /f. 18/ [...] (SGell 2122)
- [.....]³⁰

ORDO INFIRMI AD FINEM DEDUCTI

- 173 OR. Deus cui omnia vivunt et cui non pereunt moriendo... contrarium] fallentem diabolo et propria iniquitate... (SVic 1555)

29. Els tres folis que manquen d'aquest quadern i el primer foli del quadern següent, ara també perdut, devien contenir el final d'aquesta sèrie d'oracions i l'inici de la següent. Les dues sèries ja es troben seguides en el Sacramentari Gregorià i també en els sacramentaris de Vic i de Ripoll.

30. És difícil saber què contenien els folis del Sacramentari que manquen en aquest lloc. Devia haver-hi, però, l'«Ordo nubentium» i el benedictional, iniciat amb la benedició de l'aigua lustral, tal com és al sacramentari de Vic.

- 174 *Tunc cum antiphonis et psalmis deportetur ad tumulum.*
A. In paradiso. <PS.> Ad te levavi. (SVic 1556)
- 175 *Postquam pervenerint ad sepulcrum orent omnes unanimiter pro ipsius anima.*
Pater noster.
Sequitur:
Obsecramus misericordiam tuam eterne omnipotens deus qui hominem...
/f. 18v/... (SVic 1557)
- 176 A. Ingredere in locum tabernaculum admirabili usque...
PS. Quemadmodum. (SVic 1558)
Sequitur:
Deus apud quem mortuorum spiritum vivent et in quo electorum anime...
(SVic 1559)
- 177 A. Hec requies mea in seculum seculi hic habitabo quoniam...
PS. Memento domine. (SVic 1560)
Sequitur:
OR. [Deus vita viventium spes morientium salus... (SVic 1561)
.....³¹

RESUM

Els disset folis del manuscrit Vic, Bib. Episc., frag. I/6 són les restes d'un sacramentari de tipus gregorià mixt, procedents de la parròquia de Sant Boi de Lluçanès. Foren escrites en l'últim quart del segle x, però, al segon quart del segle XII s'hi feren esmenes adaptant el seu cànon als models d'aquest segle. En això rau la seva singularitat.

ABSTRACT (Article 2)

The seventeen folios of the Vic, Episc. Lib., Frag. I/6 manuscript are the remains of a mixed Gregorian sacramentary from the parish of Sant Boi de Lluçanès. They were written in the last quarter of the 10th century, several changes having been introduced in the second quarter of the 12th century, thus adapting its canon to the standards of that time, which is what makes it such a singular piece.

31. És molt possible que, en els folis finals del manuscrit, ara perduts, hi hagués la col·lecció de les misses de difunts, i no s'ha d'excloure que al final, com en el sacramentari de Ripoll, n. 1781, portés l'«Explicit Liber Sacramentorum», que correspondria a l'«Incipit Liber Sacramentorum», n. 15 de la present edició.